

AHVENANMAAN MAAKUNTAPÄIVÄT – EDUSKUNTA

Ahvenanmaan poliittinen itsehallinto – autonomia – antaa ahvenanmaalaisille oikeuden säätää lakeja, jotka koskevat maakunnan sisäisiä asioita, käyttää budjettivaltaa ja hyväksyä kansainvälisiä sopimuksia.

Ahvenanmaan parlamenttia tai ”eduskuntaa” kutsutaan maakuntapäiviksi. Maakuntapäivät nimittävät maakunnan hallituksen, Ålands regering. Ahvenanmaan autonomia perustuu kansainväliseen oikeuteen ja siitä säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa. Itsehallintolakia voi muuttaa vain Suomen eduskunta perustuslaissa määrätyn menettelyn mukaisesti, ja muutosten tulee olla Ahvenanmaan hyväksymiä. Valtasuhteita voidaan siis muuttaa vain molempien osapuolten ollessa yhteisymmärryksessä. Valtasuhteita voidaan siis muuttaa vain molempien osapuolten ollessa yhteisymmärryksessä.

Voimassa oleva itsehallintolaki on kolmas laatuaan ja astui voimaan 1. tammikuuta 1993.

Mitä osa-alueita maakuntapäivien lainsäädäntöoikeus koskee?

Itsehallintolaissa luetellaan ne osa-alueet, joilla Ahvenanmaan maakuntapäivillä on lainsäädäntöoikeus. Tärkeimmät osa-alueet ovat:

- Opetus, kulttuuri ja muinaisjäännostösten hoito
- Terveystuhoolto, ympäristöasiat
- Sosiaalihuolto
- Elinkeinoelämän edistäminen
- Sisäinen liikenne
- Metsä- ja maatalous, kalastus
- Kunnallishallinto ja kunnallisverotus
- Poliisi
- Posti, radio ja tv
- Rikosoikeus, joka koskee Ahvenanmaan lain vastaisia toimia

Näiden osa-alueiden puitteissa Ahvenanmaa toimii kuin itsenäinen valtio, jolla on oma lainsäädäntö ja hallinto.

Mitkä osa-alueet kuuluvat Suomelle?

Niillä yhteiskunnan osa-alueilla, joilla Ahvenanmaalla ei ole lainsäädäntövaltaa, ovat voimassa Suomen lait samalla tavalla kuin muualla maassa. Näihin osa-alueisiin lukeutuvat esimerkiksi:

- Ulkomaanhallinto
- Suurin osa siviili- ja rikosoikeudellisesta vallasta
- Tuomioistuimet
- Tulli
- Valtionverotus

Jotta Ahvenanmaan etu voidaan huomioida myös näillä osa-alueilla, Ahvenanmaalla on oma edustaja Suomen eduskunnassa. Ahvenanmaan kansanedustaja valitaan samalla tavalla kuin muut Suomen kansanedustajat, kuitenkin siten, että Ahvenanmaa muodostaa erillisen vaalipiirin, jossa kansanedustajaehdokkaat ovat osa Ahvenanmaan omaa puoluepoliittista järjestelmää. Suomen hallitusta edustaa maakunnassa maaherra, jonka nimittää tasavallan presidentti sovittuaan asiasta maakuntapäivien puhemiehen kanssa. Maaherran erikoistehtäviin lukeutuu Ahvenanmaan valtuuskunnan puheenjohtajuus sekä maakuntapäivien avaaminen ja sulkeminen presidentin toimeksiannosta.

Miten maakuntapäivien jäsenet valitaan?

Maakuntapäivät, jotka koostuvat 30 jäsenestä, valitaan joka neljäs vuosi salaisin ja suhteellisin vaalein. Äänioikeutettuja ovat 18 vuotta täyttäneet Ahvenanmaan kotiseutu-oikeuden omaavat henkilöt. Samat vaatimukset täyttävät voivat myös asettaa ehdolle vaaleissa. Ahvenanmaan poliittiset ryhmät toimivat erillään maakunnan ulkopuolisista puolueista, mutta vertautuvat vastaaviin, muilla alueilla toimiviin ryhmiin.

Taloudellinen itsehallinto

Maakuntapäivien päätehtävä lainsäädäntöön liittyvien tehtävien lisäksi on Ahvenanmaan budjetista päättäminen. Budjetin tulot koostuvat pääasiassa niin sanotusta tasoitusmäärästä, joka

on 0,47 prosenttia valtion vuotuisen tilinpäätöksen tuloista, lukuun ottamatta ansio- ja pääomatuloveroja, yleisradioveroa, rajoitetusti verovelvollisten maksamaa lähdeveroa, yhteisöveroa, tonnistoveroa, arpajaisveroa sekä uusia valtion lainoja. Lisäksi Ahvenanmaan maakunnalle palautetaan verotasoituksena vuosittain valtion varoista Ahvenanmaalla kunakin verovuotena maksuun pannut valtiollisten ansiotulo- ja pääomatuloverojen, rajoitetusti verovelvollisten maksaman lähdeveron, yhteisöveron sekä tonnistoveron rahamäärät. Niin ikään palautetaan vuosittain Ahvenanmaalla maksettujen arpajaisverojen rahamäärät. Tämä on eräänlainen osittainen takaisinmaksu niistä veroista, joita ahvenanmaalaiset maksavat valtiolle sekä Ahvenanmaan osuudesta Suomen valtion tuloista, joilla rahoitetaan itsehallinnon menoja. Suomen valtio kerää veroja, tullimaksuja ja muita maksuja Ahvenanmaalla samoin kuin muualla Suomessa.

Lainsäädäntövalvonta

Maakuntapäivien hyväksymät lait toimitetaan tasavallan presidentille. Presidentti voi käyttää lain raukeamiseen johtavaa veto-oikeutta vain kahdessa tapauksessa: jos laki ylittää maakuntapäivien lainsäädäntövallan tai jos laki koskee Suomen sisäistä tai ulkoista turvallisuutta. Presidentin päätös perustuu Ahvenanmaan maakuntapäivien valtuuskunnan lausuntoon. Mikäli veto-oikeutta harkitaan käytettävän, vaaditaan asiasta myös korkeimman oikeuden lausunto.

AHVENANMAAN MAAKUNNAN HALLITUS

Hallitus

Ahvenanmaan maakunnan hallitus voi käsitellä korkeintaan kahdeksan ministeriä ja sitä johtaa maaneuvos. Maakunnan hallitus nimitetään parlamentaarisia periaatteita noudattaen maakuntapäivillä poliittisten ryhmien välisten neuvottelujen jälkeen. Neuvotteluiden tavoitteena on, että maakunnan hallitus nauttisi mahdollisimman laajan enemmistön tukea, mutta myös mahdollisuus vähemmistöhallituksen muodostamiseen on olemassa.

Hallinto

Maakunnan hallituksella on apunaan yleinen hallinto, eli pääasiassa keskusvirasto, johon lukeutuu hallituksen kanslia, viisi osastoa sekä lainvalmistelukunta. Yleinen hallinto vastaa hallinnollisista asioista kaikilla alueilla, jotka ovat valtion sijasta itsehallinnon vastuulla. Siten maakunnan hallitus vastaa asioista, joita muualla Suomessa hoitavat valtioneuvosto, ministeriöt, aluehallinto sekä erilaiset keskusvirastot.

AUTONOMIAN SYNTY

Miksi näin pienellä kansalla on itsemääräämisoikeus?

Ahvenanmaalaiset ovat olleet ruotsinkielisiä jo historiallisista ajoista asti ja saariryhmän kulttuuri on niin ikään aina muistuttanut läheisesti Ruotsin kulttuuria. Ahvenanmaa on myös ollut Ruotsin osa ja ajoittain omannut myös melko itsenäisen hallinnon, aina 17. syyskuuta vuonna 1809 solmittuun Haminan rauhaan asti. Nimismies Eric Arénin ja kirkkoherranapulaisten toimineen Johan Henrik Gummeruksen johdolla ahvenanmaalaisen onnistui säilyttää Ahvenanmaa ruotsinkielisenä ruotsalaisjoukkojen avustuksella vuonna 1808. Haminan rauhan yhteydessä Ruotsi joutui kuitenkin luovuttamaan sekä Suomen että Ahvenanmaan Venäjälle. Näin Ahvenanmaasta tuli osa Suomen suuriruhtinaskuntaa.

Vuonna 1954 Ahvenanmaa sai oman lipun.

Kun Venäjän keisarikunta alkoi murentua, järjestettiin Ahvenanmaan kansanopistolla vuonna 1917 salainen neuvottelu kaikkien Ahvenanmaan kuntien kesken. Neuvotteluissa päätettiin vaatia, että Ahvenanmaa liittyisi osaksi vanhaa emämaata, Ruotsia. Ahvenanmaan edustajat esittivät tämän toiveen Ruotsin kuninkaalle ja hallitukselle, ja sitä pönkitti muun muassa kotipuolossa aikuisten suuren enemmistön allekirjoittama kansalaisadressi.

Joulukuussa 1917 Suomi julistautui itsenäiseksi tasavallaksi tukeaan sama kansojen itsemääräämisoikeutta koskeva periaate, johon ahvenanmaalaiset vetosivat pyrkiessään osaksi Ruotsia. Suomi ei kuitenkaan ollut halukas suostumaan ahvenanmaalaisen pyrkimykseen, vaan ehdotti sen sijaan, että alueelle annettaisiin rajattu itsehallinto. Siksi Suomen eduskunta hyväksyi vuonna 1920 itsehallintolain. Laki ei kuitenkaan saanut kannatusta Ahvenanmaalla. Ahvenanmaan kysymyksen kansainvälisestä luonteesta johtuen se siirrettiin vastaperustetulle Kansainliitolle. Kansainliiton neuvosto antoi asiassa kesäkuussa 1921 kompromissiin perustuvan päätöksen, jonka avulla mikään konfliktin kolmesta osapuolesta – Suomi, Ruotsi, tai Ahvenanmaa – ei jäänyt täysin ilman myönnötyksiä. Kansainliitto myönsi Suomelle suvereniteetin Ahvenanmaahan nähden vuonna 1921. Suomi veloitettiin takaamaan maakunnan asukkaiden ruotsinkielinen kulttuuri, ruotsin kieli, paikalliset tavat ja Suomen sille vuonna

1920 tarjoama itsehallintojärjestelmä. Päätöstä täydennettiin Suomen ja Ruotsin välisellä niin sanotulla Ahvenanmaa-sopimuksella, joka koski velvoitteisiin liittyvien osa-alueiden toteuttamista. Samalla Kansainliitto päätti, että laadittaisiin sopimus koskien Ahvenanmaan demilitarisointia ja neutralisointia, jotta Ahvenanmaa ei tulevaisuudessa muodostaisi sotilaallista uhkaa Ruotsille.

Suomen eduskunnan hyväksyi joulukuussa 1921 lain ahvenanmaalaisten erityisistä kansalaisuustakuista. Ensimmäiset maakuntakärjävaalit pidettiin keväällä 1922. Maakuntapäivien edeltäjä maakuntakäräjät kokoontui ensimmäiseen täysistuntoonsa 9. kesäkuuta 1922 päivänä, jona nykyään juhlietaan Ahvenanmaan itsehallintoa. Itsehallintolakia on sittemmin päivitetty perusteellisesti kaksi kertaa, vuosina 1951 ja 1991.

Kotiseutu-oikeus

Ahvenanmaan kotiseutu-oikeus on edellytys:

- Äänioikeudelle ja vaalikelpoisuudelle maakuntapäivävaaleissa
- Oikeudelle omistaa ja hallita kiinteää omaisuutta Ahvenanmaalta
- Oikeudelle harjoittaa elinkeinotoimintaa maakunnassa

Oikeutta omistaa ja hallita kiinteää omaisuutta on rajattu, koska maanomistuksen on haluttu pysyvän paikallisten ihmisten käsissä. Kotiseutu-oikeuden puute ei siis ole este Ahvenanmaalle muuttamiselle. Lapsi saa kotiseutu-oikeuden syntyessään, kun toisella vanhemmista on kotiseutu-oikeus. Ahvenanmaalle muuttaneet, ruotsinkielentaitoiset henkilöt voivat anoa kotiseutu-oikeutta asuttuaan Ahvenanmaalla vähintään viisi vuotta. Kotiseutu-oikeus voidaan myöntää vain Suomen kansalaisille. Ahvenanmaan maakunnan hallitus voi kuitenkin poiketa käytännöstä vaatia kotiseutu-oikeutta ehtona kiinteän omaisuuden omistamiselle ja elinkeinon harjoittamiselle. Ne, jotka ovat asuneet maakunnan ulkopuolella pidempään kuin viisi vuotta, menettävät kotiseutu-oikeuden.

Kielisäännökset

Itsehallintolain mukaan Ahvenanmaan ainoa virallinen kieli on ruotsi. Maakunnan, kuntien ja valtion hallinnossa virkakieli on siis ruotsi. Valtion viranomaisten Ahvenanmaalle lähettämien virallisten kirjeiden sekä muiden dokumenttien tulee siis olla ruotsinkielisiä. Opetuskieli julkisin varoin rahoitetuissa kouluissa on ruotsi.

Demilitarisatio

Ahvenanmaa on demilitarisoitu alue, mikä tarkoittaa, että armeija ei saa oleskella saarilla eikä saaria saa linnoittaa. Ahvenanmaa on myös neutralisoitu, ja siten se täytyy pitää sotatoimien ulkopuolella.

Kun Ahvenanmaa vuonna 1809 liitettiin Venäjän keisarikuntaan, aloitettiin suuren linnoituksen rakennustyöt Bomarsundissa manner-Ahvenanmaan itäosassa. Krimin sodan aikana, elokuussa 1854 Ranskan ja Englannin joukot hyökkäsivät linnoitukseen ja valloittivat sen. Tapahtumien jälkeen solmitun Pariisin rauhansopimuksen yhteydessä Ahvenanmaa demilitarisoitiin yksipuolisesti Venäjän toimesta.

Kun Kansainliitto vuonna 1921 teki päätöksen Ahvenanmaan kuulumisesta Suomeen, päätettiin myös toisen kansainvälisen sopimuksen laatimisesta. Sopimus, joka allekirjoitettiin 20. lokakuuta 2021, vahvisti vuoden 1856 demilitarisatioon ja neutralisoi

Ahvenanmaan. Sopimuksen allekirjoitti kymmenen valtiota. Venäjä ei ole vuoden 1921 sopimuksen osapuoli, mutta sekä Moskovan Ahvenanmaa-sopimus vuodelta 1940 sekä vuoden 1947 Pariisin rauhansopimus sisältävät säännöksiä, jotka koskevat Ahvenanmaan demilitarisatiota. Neutralisointia ei näissä sopimuksissa mainita. Kotiseutu-oikeuden omaavat henkilöt, jotka ovat muuttaneet Ahvenanmaalle ennen 12 vuoden ikää, ovat vapautettuja asevelvollisuudesta Suomessa.

AHVENANMAA MAAILMALLA

Pohjoismaainen yhteistyö

Ahvenanmaalla on vuodesta 1970 lähtien ollut oma edustus Pohjoismaiden neuvostossa. Maakuntapäivät valitsevat kaksi jäsentä neuvostoon. Yhdessä maakunnan hallituksen edustajien kanssa maakuntapäivien valitsevat edustajat muodostavat Ahvenanmaan valtuuskunnan Pohjoismaiden neuvostossa. Lisäksi maakunnan hallitus osallistuu Pohjoismaiden ministerineuvoston työhön.

Ahvenanmaa EU:ssa

Itsehallintolain mukaan ulkomaanhallinto ei kuulu Ahvenanmaan toimivallan piiriin, vaan ulkopoliittikka on koko maalle yhteinen. Tästä huolimatta Ahvenanmaa voi vaikuttaa niihin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka sisältävät Ahvenanmaan toimivallan alaisuuteen lukeutuvia säännöksiä. Itsehallintolaissa säädetään, että Suomen solmiessa tällaisia sopimuksia vaaditaan maakuntapäivien hyväksyntä, jotta sopimus astuu voimaan myös Ahvenanmaalla. Kun Suomi liittyi Euroopan Unioniin vuonna 1995, vaadittiin siis Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyntä, jotta myös Ahvenanmaa liitettäisiin osaksi EU:ta. Kahden kansanäänestyksen jälkeen maakuntapäivät antoi hyväksyntänsä liittymiselle, jonka yhteydessä Ahvenanmaan suhdetta EU:n säännöstöön säädeltäisiin erityisessä pöytäkirjassa. Pöytäkirjassa, joka on osa Suomen liittymissopimusta, todetaan, että Ahvenanmaa jää

EU:n veroliiton ulkopuolelle. Lisäksi pöytäkirjan mukaan sallitaan erityinen säännöstö, joka koskee kiinteän omaisuuden ostamista ja elinkeinon harjoittamista Ahvenanmaalla. Pöytäkirjassa vahvistetaan myös Ahvenanmaan kansainvälisoikeudellinen erityisasema.

Ahvenanmaa – esimerkki muille

Poliitikot, tutkijat ja journalistit ympäri maailmaa tutkivat usein Ahvenanmaata esimerkkinä onnistuneesta vähemmistöratkaisusta. Vallanjako Ahvenanmaan ja Suomen välillä sekä vallanjaon, kotiseutu-oikeuden ja maanhankinnan rajoitusten muuttamiseen vaadittu vastavuoroisuus kiinnostavat ihmisiä laajalti, kuten myös Ahvenanmaan mahdollisuus vaikuttaa kansainvälisiin sopimuksiin. Ahvenanmaa nähdään ainutlaatuisena, koska itsehallinto on ollut olemassa pitkän aikaa, koska ratkaisu on saavutettu ilman aseellista konfliktia, ja koska Ahvenanmaa on sekä autonominen että demilitarisoitu.

PB 1060 AX-22111 Mariehamn
Tel. +358 18 25000
info@regeringen.ax
www.regeringen.ax

AHVENANMAA
Autonominen saarimaakunta

